

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN İLK RESMİ KONUĞU AFGAN KRALI AMANULLAH HAN'IN TÜRKİYE ZİYARETİNİN TÜRK BASININDAKİ YANSIMALARI (1928)*

İlbeyi ÖZER**

ÖZET

Afganistan'ın, Kurtuluş savaşı yıllarında Ankara Hükümeti'ni tanıyan ilk devletlerin başında yer almış olması iki ülke arasındaki ilişkilerin daha da gelişmesine zemin hazırlamıştır. İki ülke arasında yapılan dostluk antlaşmaları, gönderilen elçiler, heyetler ve geliştirilen münasebetler neticesinde Türk-Afgan ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni dönem içerisinde Afgan Kralı Amanullah Han'ın Türkiye'yi ziyaret etmesi iki ülke ve toplum arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi açısından oldukça önem taşımaktaydı. Bu ziyaret Türkiye Cumhuriyeti'nin dünya devletleri nezdinde tanınması açısından da önemliydi. Böylelikle yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti kendini dünyaya tanıtmaya açısından fırsat olarak gördüğü bu imkânı iyi değerlendirmek istiyordu. Tüm bunların yanında başta Gazi Mustafa Kemal Paşa olmak üzere devletin ileri gelenleri ilk defa yabancı bir ülke liderini misafir etmenin heyecanını yaşıyordu. Başta Gazi olmak üzere devletin zirvesi Afgan Kralı Amanullah Han'ın bu ziyaretine çok büyük bir anlam yükleyerek önem vermekteydiler. Devletin bu çabası dönemin basın organlarına olduğu gibi yansımış ve Kralın Türkiye'de geçirdiği her an tüm ayrıntılarıyla dönemin gazeteleri tarafından okuyucuya aktarılmıştır. Bu çalışmada Afgan Kralı Amanullah Han'ın Türkiye'de nasıl karşılandığı, İstanbul ve Ankara'da gerçekleştirdiği tüm ziyaret ve görüşmeleri basına yansıyan yönleriyle gösterilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Afgan Kralı'nın Gazi ile olan münasebetleri, Türkiye'de gerçekleşen devrimlerden etkilenmesi ve bu reformları ülkesine taşıması ve sonrasında oluşan sonuçlar üzerinde de durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, Amanullah Han, Mustafa Kemal Paşa, Türk Basını, Reform

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Fatih Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü, El-mek: ilbeyi@fatih.edu.tr

THE REFLECTIONS OF THE REPUBLIC OF TURKEY'S FIRST OFFICIAL GUEST AFGHAN KING AMANULLAH HAN'S VISIT IN TURKISH PRESS (1928)

ABSTRACT

Afghanistan to be the leading country among the states that recognize Ankara Government during the Turkish War of Independence laid ground for the developing relations between two countries. With the treaties of friendship, the accreditations and the developed relations between two countries, a new period started in Turkish-Afghan relations. In this new period, Afghan King Amanullah Han's Turkey visit was all important in the sense of the development of the relations between two countries and nations. This visit was also important for Turkish Republic to be recognized by the other countries of the World. So, the newly established the Republic of Turkey was seeking for seizing this opportunity, which seemed to be a good chance for its recognition by the world. In addition to all these, notably Ghazi Mustafa Kemal Pasha and the prominent people of the state was having the excitement of receiving a foreign country leader for the first time. Firstly Ataturk and the leading people of the state were attaching great importance by assigning a great meaning to this visit of the Afghan king Amanullah Han. These efforts of the State reflected to the press organs of that period and any moment that the King spent in Turkey was transmitted in details to the reader by the newspapers. In this article, how Afghan King Amanullah Han welcomed in Turkey and his all visitations and meetings in Istanbul and Ankara have been tried to be shown as they are reflected in the press. Besides, the relations of Afghan King with Ataturk, how he was impressed by the reforms in Turkey and issued them into his country and the emerging results after all these were also emphasized.

Key Words: Afghanistan, Amanullah Han, Mustafa Kemal Pasha, Turkish Press, Reform.

Giriş

Mustafa Kemal Paşa Cumhurbaşkanlığı döneminde herhangi bir yurt dışı ziyareti gerçekleştirilmemiştir. Buna karşılık kendi döneminde birçok devlet adamı ülkemizi ziyarete gelmiştir. Bunların içinde Afgan Kralı Amanullah Han 1928'in Mayıs ayında Türkiye Cumhuriyeti'ni ilk ziyaret eden devlet adamı olmuştur. Kral Amanullah Han Kurtuluş Savaşı'nda Türkiye'yi desteklemiş ve böylelikle iki ülke arasında iyi ilişkilerin temeli atılmıştır. Amanullah Han açık fikirli bir hükümdar olarak, ülkesinde bazı sosyal reformları gerçekleştirmek istiyordu. 1928'de dünyadaki değişimleri takip etme adına uzun bir Avrupa gezisine çıktı ve dönüşte Türkiye'ye uğradı. Kısa sürede ülkede yaşanan devrimlerle değişen Türkiye'yi görmesi ve Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı görüşmeler kendisini derinlemesine etkiledi ve Afganistan'da reform hareketlerini hızlandırmasında etkili oldu. Kral'ın Türkiye ziyareti Mustafa Kemal Paşa tarafından çok önem verilmiş, büyük bir samimiyetle karşılanmış ve gereken tüm protokol kuralları uygulanmıştır. Hükümetin, Kralın karşılanmasına verdiği önemi, dönemin basın kuruluşlarından takip etmek mümkündür. Hatta Afgan Kral'ı Türkiye'ye gelmeden önce Avrupa'daki seyahati ilgili haberler de gazetelerin ilk sayfalarında yer almaya başlamıştır. Kralın Türkiye'ye gelmeden

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/11 Fall 2013*

başlayan haber süreci ve gazetelerin bu seyahate olan ilgisi, Kralın gidişine hatta seyahatin ardından oluşan yansımalarına kadar devam etmiştir.

Türk Afgan İlişkileri

1892 yılında Afganistan'da doğan Amanullah Han, babası Kral Habibullah Han'ın, 1919'da suikast sonucu öldürülmesinin arkasından, amcaları Serdar Nasrullah Han ile İnyetullah Han'ın karşı çıkmasına rağmen tahta çıkmayı başarmıştır. Amanullah Han'ın saltanata geçtiği 1919 yılında Türkiye'de Mustafa Kemal Paşa ulusal bir lider olarak adından söz ettirmeye başlamıştı. Mustafa Kemal Paşa Anadolu'nun işgaline karşı bağımsızlık mücadelesine girdiği dönemde, Amanullah Han da Afganistan'da İngilizlere karşı yapılan mücadele neticesinde yapılan antlaşmalar ile ülkenin bağımsızlığını ilan ederek Afganistan'ın ilk kralı olmuştur.

Kral harbiye okulunda eğitim görmüş ve ordunun bir ferdi olarak ordu ile yakın temas içerisinde olmaya çalışmıştır. İngiliz karşıtlığıyla tanınan Amanullah Han, tahta geçer geçmez Hindistan'ın, Afganistan'ın tam bağımsızlığını tanımasını istemiştir. Bu durum Afganistan ile Hindistan'ı sömürgesinde tutan İngiltere arasında ciddi bir anlaşmazlığa yol açmıştı. Aynı dönemde Anadolu'da başta İngilizler olmak üzere işgalci güçlere karşı verilen bağımsızlık mücadelesi her iki ülkenin benzer süreci yaşamaları ülkeler arasındaki dostluğu pekiştirmişti.

Afgan kralı Amanullah Han'ın kayın pederi Osmanlı Dönemi'nde İstanbul'da yetişmiş Mahmut Tarzi'dir. 27 yaşında tahta çıkan Kral, Mahmud Tarzi'nin kızı Süreyya ile evlenmiştir. Afgan kralı Türklere çok güvenmekte ve yakınlık göstermekteydi. Bunun en güzel örneklerinden biri de, I. Dünya Savaşı sonrasında 1920'de Afganistan'a giden İttihatçıların önemli isimlerinden Cemal Paşa, Amanullah Han tarafından sevgiyle karşılanmış ve Afgan ordusunun eğitimi ile ilgili önemli bir görev verilmiştir. Kısa sürede önemli başarılar elde eden Cemal Paşa Amanullah Han'ın güvenini kazanır. Ancak Cemal Paşa'nın ansızın öldürülmesi Afganistan devleti özellikle Amanullah Han için de büyük kayıp olmuştur. Cemal Paşa'nın başlattığı gelişmeler akim kalsa da iki toplum arasında ilişkiler kesilmemiştir.

Osmanlı Tanzimat süreciyle girdiği Batılaşma serüveninde diğer İslam toplumlarından daha farklı ve hızlı yol kat etmiştir. Batı ile olan ilişkilerinde Araplar, İranlılar ve Afganlar coğrafi uzaklıklara uygun olarak daha geride kalmışlardır. Afganlar Osmanlı reformlarının özellikle askeri alanda yapılanların yakın takipçisi olmuşlardır. Fakat Afganistan Türkiye'nin tarihi süreç içerisinde geçirdiği evreleri geçirmemiştir. Afganların örnek aldığı Osmanlı'ya bakış, Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde Atatürk devrimlerine özenme eğilimi doğurmuştur. Aynı zamanda Afganistan daha ulusal mücadele yıllarında Ankara Hükümeti'ni tanıyan ilk devletlerin başında yer almış olması iki ülke arasındaki ilişkilerin daha da gelişmesine zemin hazırlamıştır.

Böylelikle Türk-Afgan ilişkileri Ankara'daki Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin Ağustos 1920'de Abdurrahman Bey'i Afganistan'a temsilci göndermesiyle yeni bir ivme kazanmıştır.¹ 1 Mart 1921'de Moskova'da imzalanan Türk-Afgan Dostluk Antlaşmasıyla ilişkilerde önemli bir adım atılmıştır. Türkiye bu antlaşma ile Afganistan'ı tanımıştır. Ayrıca Afganistan'a öğretmen subay gönderileceği, Afganlıların eğitimi hususunda yardımcı olunacağı bildirilmişti. Bu arada Afgan Kralı Amanullah Han Milli Mücadele boyunca Anadolu harekâtına olan desteğini sürdürmüş, Türk halkının yanında olmuştur. Başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Türk komutanlarına çeşitli nişanlar göndermiştir. 1922 yılında ilk Türk elçisi olarak Kabil'e gönderilen

¹ Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal imzasıyla Şark Cephesi Kumandanı Kazım Karabekir Paşa'ya çekilen 25.08.36(1920) tarihli şifre telgrafta Kabil Mümessilliğine atanan Abdurrahman Bey hakkında şu bilgiler verilmektedir: "...Anasıl Afganlı olup beş seneden beri Türkiye ordusu zabitanı meyanında bulunan Abdurrahman Bey, T.B.M.M. Hükümeti tarafından Emir-i Afgan nezdine Mümessil tayin edilmiş ve mumaileyh bundan beş gün mukaddem Erzurum ve Nahcivan'a uğramak üzere Moskova tarikile Afganistan'a azimet eylemiştir... Bu hususatın Halil Paşaya da tebliğini rica ederim..." Bilal N. Şimşir, Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları, T.T.K. Basımevi, C.I, Ankara, 1993, s. 5.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/11 Fall 2013

Fahredden Paşa ile Türk-Afgan ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır. Fahrettin Paşa'nın 16 Eylül 1922 yılında Türkiye'ye gönderdiği raporunda "Hindistan'da ordumuzun temadii muvaffakiyeti için dua edildiği gibi dünkü Cuma günü Afganistan'ın her tarafından aynı surette dua edilmesi zımında Alahazret Afganistan Emiri Hazretleri tarafından emir verilmiş olduğu..."² şeklinde verdiği beyanlarda Afgan yönetici ve halkının Türkiye'ye nasıl bir duyguyla bağlı olduklarının anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Lozan Antlaşması sonrasında Afganistan Kralı Amanullah Han, Mustafa Kemal Paşa'yı tebrik eden ilk devlet başkanları içerisinde yer almıştır. Cumhuriyet'in ilanı ve Mustafa Kemal Paşa'nın cumhurbaşkanı olması münasebetiyle gönderilen tebrik mektubu ile iki ülke arasında dostluk ilişkileri daha da pekişmiştir.

Türkiye'deki devrimler bu süreçte Afgan yönetimi tarafından dikkatle ve takdirle takip edilmiştir. Kral Amanullah Han, Türkiye'deki değişimden çok etkilenmiş ve bu değişimleri kendi ülkesine taşımak istemiştir. Cumhuriyet dönemi devrim düşünceleri Afgan ordusunu eğitmek için gönderilen Türk subayları aracılığıyla Afgan yönetici kadroları arasında yayılmaya başlamıştır. Bu süreçte Mustafa Kemal Paşa'da Afganistan'ın bağımsızlık yıldönümlerini kutlamış ve çeşitli hediyeler göndermiştir. Ayrıca Türkiye Afganistan'a öğretmen, subay ve doktor gibi çeşitli dallarda uzmanlar göndermenin yanında, Afgan gençlerinin Türkiye'ye eğitim amaçlı gelmesi sağlanmıştır. Ayrıca 1926 yılında bakanlar kurulu kararlarıyla Afgan ordusuna askeri malzeme ve silahlar hediye olarak gönderilmiştir. Bu karşılıklı jestler Afgan Kralının Mayıs 1928'de Türkiye'ye yaptığı ziyaret ile ilişkiler zirve yapmıştır. Ziyaret sonrası başta askeri olmak üzere birçok heyet Afganistan'a gönderilir olmuştur.³ Türkiye ile Afganistan arasındaki bu dostluk havası Hindistan ve civarında etkili olan ve bölgeyi kontrolünde tutan İngilizleri kısmen endişelendirmiştir.⁴ Bütün bu gelişmeler İngilizler tarafından dikkatle izlenmiştir. Diğer taraftan Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'deki Hilafet kurumunun kaldırılması, Hint Müslümanlarının gücünü İngilizler karşısında zayıflattığı söylenebilir. Buna bağlı olarak Amanullah Han'ın çok arzuladığı Panislamizm planlarını hayata geçirememesi bölgedeki İngiliz etkisinin daha etkili olmasına sebep teşkil etmiştir.⁵

Bütün bu gelişmelerle beraber Kral Afganistan'ı modernize etmeye çalışmış, maliye alanında da büyük ıslahatlar yapmıştır. Kral tutuculuğa karşı çıkmanın yanında hâkimiyetinin ilk yıllarında Müslümanları birleştirmeye ve İslâm dünyasından yardım almaya gayret etmiştir. Daha sonraki politikalarında din ve siyaset ayrılığı düşüncesi üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Ancak Afganistan'ın geleneksel yapısı Türkiye'ninkine benzeyen laiklik anlayışının oluşmasına engel olmuştur. Böylelikle Amanullah Han planladığı reformları hayata geçirme konusunda Atatürk gibi başarılı olamamıştır.

Afgan Kralı Amanullah Han'ın Seyahati

Afganistan'da oluşan istikrar ortamını fırsat bilen Afganistan Kralı Amanullah Han, Aralık 1927'den Temmuz 1928'e kadar, Kraliçe Süreyya başta olmak üzere parlamento başkanı, bazı bakanlar, Kabil valisi, üst düzey yöneticiler ve danışmanlarından müteşekkil kalabalık bir heyetle Hindistan, Avrupa'nın birçok ülkesi, Mısır, Türkiye ve İran gibi Müslüman ülkelerinde aralarında bulunduğu coğrafyayı inceleme maksadıyla bir gezi planlanmıştır. Kralın bu gezisi kendi ülkesinde temkinli yaklaşmış hatta Afgan kamuoyu Kralın yabancı ülkelere seyahat fikrine sıcak bakmamışlardır. Her şeye rağmen Kral "Büyük Tur" dediği gezisine çıkmıştır. Bu gezi kendi

² Şimşir, a.g.e, s, 9.

³ İkdam, 2 Nisan 1929. ("Afganistan'da ki heyeti askeriyemiz avdet için yola çıktı" başlığı ile verilen haberde; gönderilen heyetin Kandihar'dan uçakla Rusya'ya oradan Kazım Paşa'nın riyasetinde Odesa limanından Türkiye'ye dönüş haberi konu edilmiştir.)

⁴ Mehmet Saray, Afganistan ve Türkler, Ankara, 2002, s, 116 vd.

⁵ Mehmet Köçer, Bolşevik İhtilali Sonrasında Afganistan Üzerinde İngiliz-Rus Mücadelesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9,1, 2004, s, 79-86.

dönemi içerisinde ilk ve tek örnek olarak kabul edilebilir. Afgan kralının bu gezisi ülkesini dünyaya tanıtmaya ve Batı Medeniyeti'ni tanıma açısından ilginç bir yöntem olarak tarihte yerini almıştır.

Kral ve maiyeti önce trenle Karaçi'ye oradan 14 Aralık 1927'de Bombaya geçmiş, 17 Aralık'ta deniz yoluyla Mısır'a hareket etmek üzere kentten ayrılmışlardır. Dokuz gün süren deniz yolculuğundan sonra, 26 Aralık'ta Mısır'ın Said limanına, oradan trenle Kahire'ye geçmiştir. Büyük bir coşkuyla karşılanan Kral, On gün kaldığı Mısır'dan ayrılarak 3 Ocak 1928'de İtalya'nın Napoli kentine, oradan trenle 8 Ocak'ta Roma'ya varmıştır. Kralın heyetindeki kadınlar Roma'da peçelerini çıkartmış, törenlere büyük oranda katılır olmuşlardır. 12 Ocak tarihinde Papa tarafından da kabul edilen Kral buradan ayrılarak Fransa'ya hareket etmiştir. 23 Ocak'ta Nice'e varan Kral buradan Paris'e geçer. Daha sonra Belçika ve İsviçre ziyaretlerinden sonra 20 Şubat'ta Almanya'ya geçen heyet burada uzun süre kalıp temaslarda bulunmuştur. Kral tarihi yerleri gezmek yerine askeri tesisler, fabrikalar ve eğitim kurumlarını görmeyi tercih etmiştir. Buradan İngiltere'ye geçen Kral 23 günlük ziyaretinde Londra üzerinden uçakla uçmuş ve bir denizaltıyla seyahat etmiş, askeri tatbikatları izlemiştir. Afgan heyeti daha sonra Polonya üzerinden Sovyetler Birliğine geçmişlerdir.⁶ Nihayetinde burada on beş gün geçiren Afgan Heyeti 18 Mayıs da Kırım'dan Türkiye'ye hareket ederek yaklaşık iki hafta sürecek Türkiye gezisine başlamıştır. Türkiye'den sonra deniz yoluyla Batum, sonrasında Bakü üzerinden İran'a geçerek seyahatini tamamlayan Kral, 1 Temmuz'da Kabil'e varmıştır. Kabil'de üç gün üç gece süren şenlikler yapılmış, Kraliçe ile birlikte üstü açık bir arabayla Kabil sokaklarından geçerek halkı selamlamıştır.⁷ Afgan Kraliçesi ilk defa halkın önünde böyle bir törende yer almıştır.

Afgan Kralı'nın Türkiye'ye Gelişi

Avrupa seyahatini tamamlayan Afganistan Kralı Amanullah Han, gezisinin son bölümünde İran ziyareti öncesinde takvimler 20 Mayıs 1928'i gösterirken ve eşi Kraliçe Süreyya ile birlikte Türkiye'ye resmi ziyaret gerçekleştirmiş, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın resmi konuğu olmuştur.⁸ Afgan Kralı daha İstanbul'a gelmeden günler öncesinde Türk basınında bu ziyarete özel önem verildiği ile ilgili haberler çıkmaya başlamıştı. Kralın kerimesi ve kayınvalidesinin 8 Mayıs tarihinde Çatalca'ya trenle gelmesi ve burada karşılanması gazetelerde yer bulmuştu bile.⁹ 9 Mayıs tarihli gazetelerinin manşetleri, Kral'dan önce gelen yakınlarının fotoğraflarıyla süslenmesi Kral'ın ziyaretine ne kadar önem verileceğinin birer habercisi niteliğindedir.¹⁰ Kral gelinceye kadar İstanbul'da kalan misafirler İstanbul'un tarihi alanlarını gezmeyi ihmal etmemişlerdir.¹¹

Kral'ın ziyaretinin Türkiye açısından önemi büyüktü. Ankara'nın başkent olmasından sonra Türkiye'ye gelen ilk devlet başkanı unvanı taşıyordu. Batılı ülkelerin Ankara'yı daha başkent olarak görmekte zorlandığı bir ortamda bu ziyaret yeni Türkiye için önem taşımaktaydı. Bu ziyaret için her türlü ayrıntının düşünüldüğü bir program Müdafaa-i Milliye ve Hariciye Vekâleti

⁶ Hakimiyet-i Milliye, 3 Mayıs 1928.

⁷ Bilal N. Şimşir, Atatürk ve Afganistan, Asam, Ankara, 2002 s. 211.

⁸ Şimşir, age, s. 151-152.

⁹ Cumhuriyet, 8 Mayıs 1928. (Kralın kerimesi ve kayınvalidesini Çatalca'da karşılayıp Sirkeciye kadar eşlik eden İstanbul erkânı içinde İstanbul valisi Mithat Bey, Şehremini Muhiddin Bey, Polis Müdürü Şerif Bey, Halk Fırkası Müfettişi Hakkı Şinasi Paşa hazır bulunmuşlardır. Saat 18:30 da Sirkeciye gelen tren burada Jandarma ve Polis müfrezelerinin resmen selamıyla karşılanmış Kral gelinceye kadar misafirler Vali Bey'in konağında misafir edilmişlerdir.)

¹⁰ Cumhuriyet, 9 Mayıs 1928. (Gazete manşetinde "Afgan Kralı Hazretlerinin kerimesi ile kayınvalidesi hanımefendiler ve kayırbiraderi dün akşam şehrimize geldiler." ifadesine yer verirken altında ise büyük boylarda fotoğraflarla gazetenin ilk sayfasını hemen hemen bu habere ayırdığı görülmüştür.)

¹¹ Cumhuriyet, 11 Mayıs 1928. (Kralın yakınları evkaf müzesinin yanında İstanbul camilerini ziyaret etmiş, Mimar Sinan'ın mezarını özellikle görmüş, hatta adaları dahi gezmişlerdir. Gazete manşetlerinde yer bulan bu haber büyük ebatlarda fotoğraflarla da süslenmekteydi.)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/11 Fall 2013

tarafından kapsamlı bir ziyaret programı hazırlanmıştı. Program İcra Vekilleri Heyeti'nin 18 Nisan 1928 tarihli toplantısında kabul edilmişti.¹² Aynı toplantıda Kralı Rusya'dan getirmek için Seyr-i Sefain Müdüriyet-i Umumiyesi'nin "İzmir" vapurunun kiralanmasına ve ayrıca Peyk-i Şevket ve Berk-i Satvet torpido muhriplerinin de eşlik etmesi kararlaştırılmıştı.¹³ Kralı getirecek heyette Cumhurbaşkanı'nı temsilen Birinci Ferik Fahrettin Paşa ve Ferik Naci Paşalar, eşleri, Kabil sefiri Nabil Bey, Burhaneddin Bey, Âli Bey, Teşrifat Genel Müdür Muavini Sadullah Bey ve iki yaver görevlendirilmişlerdir.¹⁴ Afgan Sefiri Gulam Ceylani Han ise arzu ettikleri takdirde heyete katılabileceği bildirilmiştir.¹⁵ Heyette ayrıca gazetecilerde bulunmaktaydı.

Afgan Kralı'nın gelişi Türkiye için çok önemliydi. Karşılama törenleri adeta bir seferberliğe dönüşmüştü. Kral, eşi ve maiyeti gemiyle İstanbul'a gelecek, oradan trenle Ankara'ya getirilecekti. Hatta Kral'ın İstanbul'a getirilmesi için hazırlanan vapura iki de muhrip eşlik edecekti. Kralı getirecek İzmir vapuru masraftan kaçınılmayarak özel olarak hazırlanmıştır. Kral ve Kraliçe ve maiyetleri için özel kamaralar hazırlanmıştı. Bunlara ek olarak halılar döşenmiş yemek salonu ve üst güverte en iyi şekilde tefriş edilmiştir. İzmir vapurunda çeşitli düzenlemeler yapılmış Kral ve Kraliçe'nin kalacağı kamaralar değerli tablolarla süslenmiş, bazı kamaralar genişletilmiş, salonda bir kış bahçesi oluşturulmuş, ipek perdeler asılmış, yatak ve yastıklar tamamen kuş tüyünden yapılmıştır. İzmir vapuruna gösterilen bu ihtimam dönüş yolunda Kral tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmış ve vapurdaki intizamı takdir ederek hatıra defterine yazdıkları takdirname sonraki günlerde gazetelerde yer almıştır.¹⁶

Kral ve mahiyetini almak üzere 16 Mayıs 1928 tarihinde İstanbul'dan hareket eden İzmir Vapuru'nun kaptanı Amerika'ya gidip gelme tecrübesi olan Lütfi Kaptandır. Gemi daha hareket etmeden basın üzerinden şöhret olmuştu bile.¹⁷ Geminin Karadeniz açıklarında yakalandığı fırtınadan Lütfi Kaptanın tecrübesiyle kurtulduğu dönemin gazetelerine yansımıştır.¹⁸ Geminin gidişindeki tüm ayrıntılar, gazeteci Kemal Salih Bey tarafından İstanbul'daki gazeteye bildiriliyordu.¹⁹ Gemi 17 Mayıs tarihinde gün ortasında Sivastopol Limanı'na vardığında Rus gemileri top atışlarıyla karşılamıştı.²⁰ İzmir Vapuru'na geçen Kral ve maiyeti Rus devlet ricaline veda ederek 18 Mayıs'ta Rusya'dan ayrılmıştı. Uğurlama töreni oldukça görkemli geçmişti. Afgan Kralı İzmir Vapuru'na geçtikten sonra karşılama heyeti ve gazetecilerle öğle yemeği yemişti. Kendisine gelen mülakat talebini kabul ederek Türkçe konuştuğu bir söyleşi de gerçekleştirmişti. "Türkler bizim ve tüm Doğu dünyasının gözbebeğidir. O ne yaparsa biz de onu yaparız" diyerek daha Türkiye'ye gelmeden Türkiye'yi model olarak alabileceklerinin ilk sinyallerini veriyordu. Bu arada Kral ve Kraliçe'yi taşıyan gemi İstanbul'a yaklaşmıştı. Tarihler 19 Mayıs günü saat 16.00'yu gösterdiğinde İstanbul boğazının 3 mil açığında görünen İzmir Vapuru donanmaya bağlı beş gemi tarafından karşılandı.²¹ Kral daha yolda iken yayınlanan 19 Mayıs tarihli Cumhuriyet gazetesi

¹² Hikmet Öksüz, "Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin İlk Resmi Konuğu: Afgan Kralı Amanullah'ın Türkiye Ziyareti (20 Mayıs- 2 Haziran 1928)", Pax Ottomana Studiet in Memoriam Prof. Nejat Göyünç, Neşr. Kemal Çiçek, Ankara, 2001, s, 771-772.

¹³ Cumhuriyet, 16 Mayıs 1928., İkdâm, 16 Mayıs 1928.

¹⁴ Şimşir, Atatürk ve Afganistan, s, 153., İkdâm, 17 Mayıs 1928.

¹⁵ Karşılama programı saat ve dakikasına kadar tüm ayrıntılarıyla belirlenmiştir. Ayrıntı bilgi için bkz. Bilal N. Şimşir, Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları, s, 24-31.

¹⁶ Cumhuriyet, 21 Mayıs 1928.

¹⁷ Cumhuriyet, 15 Mayıs 1928.

¹⁸ Cumhuriyet, 18 Mayıs 1928.

¹⁹ Cumhuriyet, 17 Mayıs 1928. ("Seyahat sakin bir havada çok güzel ve neşeli bir surette devam ediyor." Şeklindeki gazete manşetinin altında tüm ayrıntılara yer verildiği görülmektedir.)

²⁰ İkdâm, 18 Mayıs 1928., Cumhuriyet, 18 Mayıs 1928. (İzmir vapuru Sivastopol'de Rus filosu tarafından selamlanarak merasimle karşılandı" şeklinde manşet Sivastopol limanından manzaralar eşliğinde gazetenin ilk sayfasında yer verilmekteydi.)

²¹ Cumhuriyet, 20 Mayıs 1928.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/11 Fall 2013

büyük puntolarla ve kırmızı harflerle attığı manşetinde “Hoş geldiniz aziz misafirlerimiz...” diyerek ilk sayfayı hemen hemen bu ziyaretle ilgili haberlere ayırdığı görülmüştür.²² Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri 21 pare top atışıyla Kral ve Kraliçeyi selamladılar. Ayrıca misafirleri İstanbul’da 25 uçaktan oluşan bir hava filosu da karşılamıştı. Hamidiye kruvazöründen İzmir Vapuru’na çıkan heyet içerisinde ise; Vali, Kolordu ve Donanma Komutanları, Şehremini, Halk Fırkası Müfettişi, Darü’l-Fünun öğrencileri adına ise genç bir kız bulunmaktaydı.²³

İzmir Vapuru, karşılama heyeti eşliğinde İstanbul’da Boğaz’ın iki yakasında ellerinde Türk ve Afgan bayrakları sallayan kalabalık bir halk kitlesi tarafından büyük bir coşkuyla karşılanmıştı.²⁴ İzmir Vapuru İstanbul Boğazı’nı geçerek saat 18.20’de Haydarpaşa rıhtımına yanaştı. Selimiye kışlasında atılan 21 pare top ateşini müteakiben Türk ve Afgan milli marşlarının başlayan resmi karşılama töreniyle devam etmiştir. Karşılama esnasında İstanbul halkının gösterdiği samimi ilgi, merasim icabı olmaktan öte dostça ve kardeşçe bir tezahürat haline dönüşmüştür. Karşılama töreni tüm ayrıntılarıyla bir gün sonraki gazetelerde fotoğraflar eşliğinde verilmişti. Kral ve Kraliçe’nin kıyafetleri o günkü Türkiye şartlarına uygundu. Kral başında şapkası Kraliçe ise yakası kürklü paltosu ve açık saçlarıyla dikkat çekmekteydi. Cumhuriyet gazetesi ilk sayfasını Kralın gelişine ayırmıştı. İlk sayfada Kral ve Kraliçe’ye ait çok sayıda fotoğrafa yer verilmişti. Manşette ise: “Kardeş Afganistan’ın zişan hükümdarları dün şehrimize geldiler ve İstanbul halkı tarafından candan tezahürat ile istikbal edildiler” şeklinde bir ifade yer almaktaydı.²⁵ Haberin devamında ise Kral Amanullah Han’ın ilk beyanı yine manşetten duyurulmuştu. Kral şöyle demektedir; “Türkler, siz bizim göz bebeğimize, burada kardeş bir milletin içinde bulunduğumdan dolayı çok memnunum, sizleri hürmet ve muhabbetle selamlarım, Afganlılar sizin kardeşlerinizdir, bütün milletim tarafından sizi selamlar söylüyorum. Afiyetlerinizi... isterim.” Şeklinde beyanı ilk sayfadan Türk halkına duyurulmuştur.²⁶ İkdam gazetesi ise ilk sayfasını Kral ve Kraliçenin büyük boy fotoğraflarının üzerine “...Afgan Kralı Amanullah ve kıymetli refikaları Kraliçe Süreyya Hazretleri dün şehrimize teşrif buyurdular...” şeklinde başlığın altına Afgan Kralı diyor ki: “Ben gözlerimi ne kadar seviyorsam, Türkleri de o kadar seviyorum.” beyanı eklendiği görülmüştür.²⁷ Ayrıca karşılama törenine ait çok sayıda fotoğrafta gazetenin ilk sayfasını doldurmuştur. Tören sonrası kendileri için hazırlanan özel vagona geçen Kral ve Kraliçe’yi taşıyan tren 18.50’de Ankara’ya doğru harekete geçmiştir. Trende Prenses Nurulserac, Huriye Tarzi Hanımlar ve Mesaib-i Serdar Hasan Han da bulunuyordu. Heyeti İstanbul Valisi, Kolordu Kumandanı, Şehremini ve Polis Müdürü Gebze’ye kadar refakat ederek uğurlamışlardır.

Afgan Kralı’nın Ankara’daki Temasları

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ilk resmi ziyaretçisi olması ve Kurtuluş Savaşı yıllarında Türkiye’ye destek veren Afgan Kralına Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa büyük önem göstermekteydi. Afgan Kralı 6 ay süren Avrupa gezisinden sonra Türkiye’deki değişimi görmek için Türkiye’ye gelme isteği, o dönemde dış ülkelerle yakın temas kuramamış Türkiye Cumhuriyeti’nin uluslararası alanda tanınması için önem arz etmekteydi. İstanbul’da bulunan yabancı elçilikler beş yıl geçmesine rağmen Ankara’ya taşınmamaları yeni Türkiye’nin dış dünya açısından tanınmasının hangi seviyede olduğunu göstermesi açısından dikkate değeri.

Mustafa Kemal Paşa, Türkiye’ye resmi ziyarette bulunan ilk devlet başkanı olması dolayısıyla Afgan Kralı ile özel olarak ilgilenmekteydi. Kralın herhangi bir ülke liderinden farklı olarak dostane bir tarzda karşılanacağı ifade edilmiş ve hazırlıklar günler öncesinden başlamıştır.

²² Cumhuriyet, 19 Mayıs 1928.

²³ İkdam, 20 Mayıs 1928.

²⁴ Cumhuriyet, 20 Mayıs 1928.

²⁵ Cumhuriyet, 20 Mayıs 1928.

²⁶ Cumhuriyet, 20 Mayıs 1928.

²⁷ İkdam, 20 Mayıs 1928. (Fotoğrafların birçoğunda Kraliçe Süreyya’nın başı açık olarak yer aldığı görülmüştür.)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/11 Fall 2013

Bu süreçte gazetelerde Afganistan hakkında her türlü bilgiye rastlamak mümkündür. Bütün dikkatler Afganistan üzerine yoğunlaşmış, gazetelerde Afganistan ile ilgili haberler çoğalmıştır.²⁸ Kral ve Kraliçeye uygulanacak program ve takdim edilecek hediyeler önceden belirlenmiştir. Kralın karşılanması ile ilgili hazırlıklar Ankara'da bütün hızıyla devam etmekteydi.²⁹ Ziyaret öncesi, Ankara'da hummalı bir çalışma başlamıştı. Kralın geçeceği caddenin kenarlarına başka yerlerden sökülerek getirilen ağaçlar dikilerek kısa sürede yollar yeşillendirildi. Ankara Palas inşaatına hız verilerek kralın gelmesinden önce tamamlanmıştı. Ankara'nın ilk modern otelinin ilk misafirleri Kral ve maiyeti olacaktı. Etnografya Müzesi'nin açılışı da Kralın geleceği güne yetiştirilmeye çalışılıyordu. 20 Mayıs 1928 günü Ankara'ya varan Kral ve maiyeti Ankara istasyonunda bizzat Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa tarafından karşılanmıştır.³⁰ Karşılama protokol kuralları büyük bir titizlikle uygulanmıştır. Karşılama heyetinde bulunanlar Reiscumhur'un sağında, solunda ve arkasında olacak şekilde protokol sıralamasında yerlerini almışlardır. Törende Meclis Başkanı Kazım Paşa, Başbakan İsmet Paşa, Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak Paşa, Bakanlar Kurulu Üyeleri, Kuvvet Komutanları, Yüksek Yargı mensupları, Müsteşarlar ve diğer üst düzey yöneticiler katılmıştır.³¹ Ankara halkı büyük bir coşkuyla Kralı karşılamış Kralın geçeceği yollar Türk Afgan bayrakları ile süslenmişti. Gazeteler 21 ve 22 Mayıs tarihli nüshalarında hemen hemen ilk sayfalarını kralın gelişi ve temaslarıyla ilgili fotoğraf ve haberlere yer verdiği görülmüştür.³²

Buradan Ankara Palas oteline geçen Kral, otelin balkonundan Ankaralıları selamladı. Kral Öğle yemeğini yedikten sonra heyetiyle birlikte Çankaya Köşkü'ne iade-i ziyarette bulunmak için hareket etmiştir. Buradan Mustafa Kemal Paşa ile beraber Meclise geçerler. Mecliste Latin harflerinin ve rakamlarının kabulü ile ilgili görüşmeler yapılmaktaydı.³³ Bir müddet meclisteki çalışmaları büyük bir dikkatle izleyen Kral yapılması planlanan yeniliklerle ilgili bilgi aldıktan sonra meclisten oteline geçmiştir. Sonrasında Mustafa Kemal Paşa'nın, şerefine verdiği akşam yemeğine³⁴ katılan Kral yemekten sonra iki ülkenin liderleri karşılıklı dostlukları pekiştiren konuşmalar yapmışlardır.³⁵ Bu konuşmalar Fransızcaya çevrilip yabancı büyükelçiliklere ve basına da verilmiştir. 21 Mayıs günü Meclise gelen Kral burada yabancı sefirlerle bir görüşme gerçekleştirir ve saat 13.00'de ise, Başvekil İsmet Paşa tarafından Çankaya'da verilen öğle yemeği davetine katılır. Yemeğe Gazi'de katılmıştır. Yemek sonrasında Gazi ve Kral 16.30'da misafirlerin şerefine düzenlenen at yarışlarını izlemek üzere koşu alanına geçerler.³⁶ At yarışlarını izleyen kral ve Kraliçe, Atatürk'ün atı Algrette'nin yarışları kazanması üzerine Mustafa Kemal Paşa'yı tebrik etmişlerdir.³⁷ Akşam ise Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey tarafından misafirlerin şerefine Ankara

²⁸ Cumhuriyet 15 Mayıs 1928. ("Afganistan'ın mazisine ve haline umumi bir nazar" başlığı altında Afganistan haritası eşliğinde Afganistan'ın coğrafi özellikleri ve tarihi başta olmak üzere birçok özelliği tanıtım amaçlı günlük yazı dizileri halinde okuyuculara aktarılmaktadır.)

²⁹ İkdam, 20 Mayıs 1928.

³⁰ İkdam, 21 Mayıs 1928.

³¹ Şimşir, a.g.e, s, 27.

³² Cumhuriyet, 21-22 Mayıs 1928.

³³ Hâkimiyet-i Milliye, 21 Mayıs 1928.

³⁴ (Yemekte Dolmabahçe Sarayından getirilen yaldızlı gümüş ziyafet takımları kullanılmıştır.) Mehmet Köçer, Türk – Afgan İlişkileri (Amanullah Dönemi 1919-1929), Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, 2004, s,198.

³⁵ İkdam, 21 Mayıs 1928. (Gazete manşetinde "Reisi Cumhur Hazretleri dün gece Afgan Kralı Amanullah Hazretlerine mükellef bir ziyafet verdiler" "İki büyük devlet reisinin tarihe geçecek nutukları" şeklinde başlıklar eşliğinde ziyaretin tüm ayrıntıları okuyucuya duyurulmaktaydı.)

³⁶ Cumhuriyet, 24 Mayıs 1928. ("Ankara'da evvelki gün Gazimizin ve Hükümdar Hazretlerinin huzurunda yapılan at yarışlarına ait intibalar" başlığıyla verilen haberde at yarışlarıyla ilgili bilgi alan Kraliçe'nin görüntüsü de ilk sayfadan verilmiştir.)

³⁷ İkdam, 22 Mayıs 1928. ("Dün öğleden sonra şereflerine tertip edilen at koşuları, halkın candan ve samimi tezahüratlarına yeni bir vesile oldu, Kral Hazretleri atı birinci gelen Başvekilimizi halkın alkışları arasında tebrik ettiler" şeklinde haber manşetiyle iki lider arasındaki münasebeti okuyucularına fotoğraflar eşliğinde sunmuştur.)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/11 Fall 2013

Palas Otel'inde bir ziyafet verilir. Böylece Kralın Ankara'daki üçüncü günü tamamlanmış olur. 22 Mayıs günü ise Ankara'nın yerel yöneticileri Vali Vehbi Bey başkanlığında Kralı ziyaret ederler. Vali Bey, Kral hazretlerine Ankara halkının hürmet ve tazimlerini iletmiş aynı şekilde Kral da Türk halkına olan hürmet ve muhabbetlerini ifade etmiştir. Bu görüşmede Şehr Emmini tarafından Gazi'nin "Ganuniga" tarafından yapılmış büstünü ve yerli mamulâtan milli motif işlemeli iki seccade ve Kraliçenin Ankara'yı hatırlaması için Ankara fotoğraflarından oluşan bir albümü hediye olarak takdim edilmiştir.³⁸ Bu görüşme sonrasında öğle yemeğini Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey'le yedikten sonra akşam saat 18.00'de Meclis Başkanı Kazım Paşa'nın köşkünde şerefine verildiği çay ziyafetine katılır. Aynı akşam Kral, Gazinin şerefine Ankara Palas Otel'inde verilen yemekte tekrar bir araya gelmişlerdir. Bu görüşme ile birlikte Kralın Ankara'daki resmi programı nihayetlenmiş olur.

Bundan sonra Ankara'da özel bir misafir olarak ağırlandı. Kral ve eşi, Ankara Palas'tan ayrılıp Çankaya'ya, Maraş milletvekili Mithat Bey'in köşküne yerleşirler.³⁹ 23 Mayıs günü Gazi ile iki saat kadar özel bir görüşme gerçekleştirmiş akşam ise devlet erkânı, sefirler ve Gazi'nin katıldığı akşam yemeği için Ankara Palas Otel'i'ne geçmişlerdir. Gazi Afgan Kralı'na hediye verilmek üzere hazırlanan 18 ayar altından ve değerli taşlarla süslenmiş çerçeveli resmi ve altın ve gümüşten yapılmış bir kılıç hazırlatmış ve takdim edilmiştir.⁴⁰ 24 Mayıs da ise Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey'in konağında şerefine verilen Çay'a katılır. Köşkün bahçesinde İsmet Paşa ve Tevfik Bey'le tenis oynamıştır.⁴¹ Kraliçe Süreyya Hanım ise, ev sahibi paşaların eşleriyle şehir turuna katılmışlardır. 25 Mayıs günü öğle sonrasında Ankara'da resim sergisine katılan Kral buradaki resimleri inceler ve beğendiği tabloları satın alır. Buradan Gazi Çiftliği'ne geçen Kral ve maiyeti bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından karşılanmıştır. Çiftlik gezildikten sonra⁴² Marmara Havuzu'na geçen Gazi ve Kral burada sandalla bir gezinti yapmışlardır.⁴³ Çiftliğe geri dönen gurup burada çiftlik mamullerinde hazırlanan yiyecekleri yedikten sonra köşklarine dönmüşlerdir.

Kral Amanullah Han ve eşi Ankara'da geri kalan günlerinde Numune Hastanesini, İmalat-ı Harbiye Fabrikaları'nı gezmişti. Zafer Abidesi ve Yenişehir'deki heykeli gezip incelemelerde bulunan Kral günün sonunda Çankaya köşküne çıkmıştı. Kraliçe ise, resim sergisini gezmiş özellikle Heykeltıraş Razan Hanım'ın eserini beğenmiş ve almaya talip olmuştur. Oradan Çocuk Esirgeme Derneği'nden yardım amaçlı elbiseler almıştır. Akşam ise, Hariciye Vekili Tevfik Bey, Hariciye Konağında Kral ve Kraliçe şerefine bahçede bir parti vermiştir. Bu programa Mustafa Kemal Paşa, Meclis Başkanı Kazım Bey ve devlet erkânının önemli kişileri katılmıştır. Kral gideceği gün ise Ankara Etnografya Müzesini ziyaret etmiştir. Oradan Telsiz Telgraf İstasyon'unda incelemelerde bulunur ve takdirini gizlemez. Kral ayrıca Kabil'le telefon görüşmesi gerçekleştirmiştir.⁴⁴ Ayrılmadan önce Sadece Hakimiyet-i Milliye gazetesi muhabirini kabul ederek Çankaya köşkünde beyanatta bulunur. Kralın Ankara'dan ayrıldığı gün saat 17.00 de Mustafa Kemal Paşa, Kral'ın kaldığı köşke gelerek özel ilgi göstermişlerdir. Burada yapılan kısa veda görüşmesinden sonra İstanbul'a gidecekleri istasyona hareket edilmiştir. Burada Afgan Marşı ve İstiklal Marşı'nın çalınmasının ardından gayet samimi bir ortamda Kral, devlet erkânıyla

³⁸ Cumhuriyet, 23 Mayıs 1928. İkdam, 23 Mayıs 1928.

³⁹ İkdam, 23 Mayıs 1928. (Gazete bu geçişi manşetine taşır ve "Afgan Kralı, Gazi Hazretlerine daha yakın olmak arzusu ile "Ankara Palas'tan" Maraş Mebusu Mithad Bey'in Çankaya'daki köşklarine nakil ettir." Şeklinde duruma izahat getirir.)

⁴⁰ İkdam, 25 Mayıs 1928. (Krala hediye edilen bu tablo 26 Mayıs tarihli İkdam gazetesinin ilk sayfasında yer almıştır.)

⁴¹ İkdam, 27 Mayıs 1928. (Kralın gelen güç bir topu karşılaması fotoğrafçı tarafından yakalanmış ve ilk sayfadan okuyuculara sunulmuştur.)

⁴² İkdam, 26 Mayıs 1928.

⁴³ Cumhuriyet, 28 Mayıs 1928. (İki ucunda Türk bayrağının asılı olduğu sandalda çekilen Gazi ve Kralın fotoğrafı gazetenin ilk sayfasında yayınlanmıştır.)

⁴⁴ Cumhuriyet, 28 Mayıs 1928. (Bu ziyaret esnasında Dâhiliye vekili Şükrü Kaya ve Posta ve Telgraf Müdürü Fahri Bey eşlik edip bilgi verdiği beyan edilmektedir.)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/11 Fall 2013

vedalaşarak trenlerine geçmişlerdir. Böylelikle 27 Mayıs günü ise Kral ve Kraliçe devlet erkânı ve kalabalık bir halk topluluğunun katıldığı törenle ve bizzat Gazi'nin de katılımıyla İstanbul'a uğurlandılar. Mustafa Kemal Paşa jest yaparak Gazi istasyonuna kadar trende konuğuna eşlik etmiştir. Kralın yaptığı açıklamalardan Ankara'dan çok memnun ayrıldığı anlaşılmaktadır. Bu seyahatinde Türkiye'nin kısa sürede aldığı mesafeden etkilendiği gözlenmekteydi.

Afgan Kralının Türkiye'den Ayrılışı

Ankara'dan uğurlanan Kral ve maiyeti 28 Mayıs Pazartesi sabah 10.00'da Haydarpaşa İstasyonu'na varmışlardı. Kral'a İstanbul'a kadar Meclis başkanı Kazım Paşa eşlik etmiştir. İstanbul'un yerel yöneticileri tarafından karşılanan Kral askeri kıtaları selamladıktan sonra halkın sevgi gösterileri arasında ve Selimiye açıklarından Türk ve Rus donanmalarından atılan selam torpidoları arasında görkemli bir karşılama töreni hazırlanmıştır.⁴⁵ Karşılama heyetinde Vali Mithat Bey, Şehir Emini Muhittin Bey, Kolordu komutanı Şükrü Bey, Parti Müfettişi Hakkı Şinasi Paşa, Darülfünun Emini Neşet Ömer Bey, askeri ve mülki memurlar, erkek ve kız öğrenciler tarafından karşılanmıştı. Tören sonrası Kral ve maiyeti Haydarpaşa İstasyonundan "Söğütlü" yatıyla ikamet edecekleri Dolmabahçe Sarayı'na hareket etmişlerdir.⁴⁶

İstanbul'da Sanayi-i Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Akademisi)⁴⁷ ve Harbiye Mektebini ziyaret eder ve eğitimleri hakkında bilgi alır. Daha sonra İhtiyat Zabıt Mektebi, Askeri Telsiz Şubesi, Harita Mektebi ve Sipahi Ocağı'nı da ziyaret etmiştir.⁴⁸ Burada Yıldız Harp Akademisinde şerefine verilen Çay'a katıldıktan sonra Dolmabahçe'ye dönmüştür. İstanbul'daki ikinci gününde Topkapı sarayı, müzeler, Çapa Kız Muallim Mektebi, Darülfünun ve bazı camileri gezmiş temaslarda bulunmuştur.⁴⁹ Sarayburnu'nda bulunan ve Türkiye'nin ilk heykeli olan Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın büstünü dikkatle incelerken belki de bir gün Kabil'de kendi heykelinin dikileceği günleri hayal etmişti. Ayrıca Kral onuruna İstanbul'da kayak yarışları düzenlenmiş bu yarışlara Türk ve Rus filolarından da katılanlar olmuştur.⁵⁰ 30 Mayıs 1928 günü Kurban Bayramı'na denk gelmiş bu günde tebrikler yapılmış kutlamalar kabul edilmiştir. 31 Mayıs günü İstanbul Belediyesi tarafından Afgan Kralı onuruna Tarabya Konak Otelinde bir öğle yemeği düzenlenmiş yemek sonrası Kral'a hediyeler sunulmuştu. Kral'a verilecek hediyeler daha kral gelmeden günler öncesinde gazetelerde haber olmuştu.⁵¹ Bu hediyeler içerisinde; ipekten elbiseler, çay takımı, İstanbul manzaralarından müteşekkil bir albüm⁵², kıymetli bir seccade, bir kılıç ve at hediye edilmiştir. 1 Haziran günü Hürriyeti Ebediye tepesinde bir geçit resminden sonra coşkulu bir kalabalık tarafından uğurlanan Kral ve maiyeti İzmir Vapuru'na binerek Türk ve Rus Filosu'nun eşliğinde Batum'a doğru hareket etmiştir.⁵³ Kral hareketinden önce gazetecilere "Türkler

⁴⁵ Cumhuriyet, 29 Mayıs 1928. (Bu karşılama çok sayıda İstanbullunun da katılması gazete tarafından "Afgan Hükümdarını şehrimizde tezahüratla karşıladılar" şeklinde bir haber ve fotoğraf eşliğinde ilk sayfadan okuyucularına duyurduğu görülmüştür.)

⁴⁶ İkdam, 28 Mayıs 1928.

⁴⁷ Fahrettin Paşa anılarında Kral'ın Güzel Sanatlar Akademisinde yaptığı ziyarette resim salonunda öğrencilere modellik yapan çınlıplak bir kadın model olduğu salonda modele bakmaksızın öğrencilerin yaptıkları resimlere bakarak takdirlerini belirttiğini anlatmıştır. Fahrettin Altay, 10 Yıl Savaş ve Sonrası (1912-1922), İnel Yayınları, İstanbul, 1970, s. 425-430.

⁴⁸ Cumhuriyet, 29 Mayıs 1928.

⁴⁹ Cumhuriyet, 30 Mayıs 1928. (Kral Topkapı Sarayı ziyareti esnasında Hırka-yı Şerifi bizzat görmek istemişse de bu arzusu yerine getirilemediği haber konusu olmuştur.)

⁵⁰ İkdam, 31 Mayıs 1928.

⁵¹ Cumhuriyet, 7 Mayıs 1928. (Verilecek hediyeler tüm ayrıntılarıyla haber konusu yapılmıştır.)

⁵² Cumhuriyet, 15 Mayıs 1928. (İstanbul manzaralarından oluşan albüm ve içindeki fotoğraflar gazete tarafından tanıtılmaktadır.)

⁵³ Cumhuriyet, 3 Haziran 1928. (İlk sayfasının önemli bir kısmını kralın gidiş haberine ayıran gazete Kuleli öğrencilerinin resmigeçit törenini ve kralın katıldığı Moda deniz yarışlarının fotoğraflar eşliğinde gezinin tüm ayrıntılarını okuyucularına sunmuştur.)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/11 Fall 2013

Afganlıların ağabeyleridir. Bize daima küçük kardeşiniz gözü ile bakınız. Benim iki gözüm var; biri sizsiniz birde Afganlılardır. İşte sizin sevginizi Afgan milletine götürüyorum.”⁵⁴ Diyerek Türkiye’den ayrılmıştır. Kralın Türkiye’den ayrılışından sonra gazetelerde bir müddet daha haberler yayınlanmaya başlamıştır. Kralın Batum’a ulaşması “Afgan Hükümdarı hazretleri Batum’a vasil oldular”⁵⁵ başlıklı haberle okuyuculara sunulmuştur.

Amanullah Han ve Atatürk

1928 yılında Kral’ın Türkiye’yi ziyareti iki ülke arasındaki ilişkileri oldukça ilerletmişti. Kral Türkiye’yi ve Türkiye’deki değişimleri kendi ülkesinde de uygulamak istemiştir. Bu noktada Türkiye’yi model olarak görmekteydi. Amanullah Han, Gazi’yi takdir etmiş ve onu örnek alınacak bir lider olarak görmüştür. Kendi ülkesinde yapacağı ıslahatlar için onun tavsiyelerini istemiştir. Gazi yapacakları konusunda aceleci davranmaması gerektiği öncelikle orduyu güçlendirip iç dengeleri kontrol altında tutması gerekliliği uyarısını yapmıştır. Afgan Kralı’nın isteği üzerine Ankara ziyaretinin son gününde, daha önce 1921 yılında imzalanan Türk-Afgan İttifak Antlaşmasına ek olarak yeni bir dostluk antlaşması imzalanmıştı. Böylelikle iki ülke arasında dostluk ve işbirliği en iyi seviyeye çıkarılmaya çalışılmıştı. 1928’de ikincisi imzalanan sözleşmenin adı “Türk-Afgan Dostluk ve Teşriki Mesai Muahedenamesi” olarak konulmuştur.⁵⁶ Afgan Kralı Bu antlaşma gereğince Afganistan’ın kalkınması için gereksinim duyacağı her türlü araç gerecin yanında çeşitli alanlarda uzmanlar, hukukçular, bilim adamları ve askeri uzmanlar gönderilmesi konusunda anlaşmalar yapılması da öngörülmüştü. Bu antlaşma ile Türkiye, Afganistan’ın askeri ve eğitim alanlarında yardımcı olmak amacıyla ilmi ve askeri uzmanlar gönderileceği sözü verilmiştir.⁵⁷

Amanullah Han’ın Temmuz 1928’de Avrupa ve Türkiye gezisinden Afganistan’a dönmesinden sonra modernleşme programını ve reform faaliyetlerini devrimci bir hızla hayata geçirmeyi planlamıştı. Afgan kralı sosyal alanla ilgili giyim kuşam alanında değişime çok önem vermiştir. Erkekler için Avrupai tarz giyinmeleri, kadınların ise peçelerini açma zorunluluğu getirmişti. Halkın geleneksel giysilerini Avrupai tarzda değiştirmek, yeni bayrak seçimi, tatil gününün Cuma’dan Perşembe’ye alınması gibi konular üzerinde değişiklikler yapmak istemiştir. Kral yurt dışı seyahatinde eşinin örtüsüz olması bu ıslahatların belirtisiydi. Bu reform girişimlerine 29 Ağustos 1928’de büyük mecliste yer alan üyelere, yerel kıyafetler yerine siyah uzun ceketler ve pantolonlar, gömlek, kravat ve şapkalar giyinmelerini istemiştir. Hatta kıyafetler delegelere ücretsiz olarak dağıtılmıştır. Ayrıca Kraliçenin halk karşısına peçesiz çıkmasını sağlayarak iyice tepkileri üzerine çekmiştir. 31 Ağustosta başlayan diğer radikal reformlarda ise Afganistan’daki unvan ve tüm sivil rütbelere kaldırılıyordu. Hitap edilen devlet görevlilerine “aziz” yerine “sayın” ifadesi kullanılmasına karar veriliyordu. Bunların yanında yönetim ve uygulama alanlarında da birçok reform hayata geçirilmeye çalışılıyordu. Eğitim alanında da birçok ıslahata imza atan Kral ilk olarak ülkenin birçok bölgesinde okul açtırmıştır. Dünya ile irtibatın artırılması adına gelişmiş ülkelerle kültürel bağlar kurulmuş ve yurtdışından birçok alanda eğitimci getirilmiştir. İlk defa kızların eğitim alabilmesi için okullar açılmıştır. Bunlara ek olarak Kral, Afganistan’da eğitim, hukuk, sağlık gibi pek çok alanda reformlar yapmaya çalışmıştır.

Kral Afganistan’da sosyal alanla ilgili ıslahatlarda öncelikle kılık kıyafete yer vermişti. Erkeklerin Batı tarzı kıyafet giyinmesi ve kadınların peçelerini açması zorunluluk haline getirmeye

⁵⁴ İsmail Akbaş, Afgan Kralı Amanullah Han’ın Türkiye Gezisi ve Türk Afgan İlişkileri, 9 Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2008, s. 88.

⁵⁵ Cumhuriyet, 4 Haziran 1928. (Kralı götüren İzmir Vapuru Samsun’un 3 mil açığından geçerken Samsun limanında demirli tüm tekneler demir alarak Kralın içinde bulunduğu vapuru selamlamışlardır.)

⁵⁶ İkdam, 27 Mayıs 1928. (Gazetenin manşetine taşıdığı haberde Anlaşmanın Türk Hariciye Vekili Tefrik Rühdü Bey ile Afgan Hariciye Nazırı Vekili Gulam Sadık Han tarafından imzalandığını manşetten duyumuştur.)

⁵⁷ Mehmet Saray, Türk-Afgan Münasebetleri, İstanbul, 1984, s.197-198.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 11 Fall 2013

çaba sarf etmiştir. Kadın kıyafetinin değişiminde Kralın eşi Kraliçe Süreyya peçesini açarak Afgan kadınına örnek olmaya çalışmıştır. O dönemde kadınları Çaduri (Burka) denen bir kıyafet giyinmekteydiler. Amanullah Han Afganistan'a döndüğünde tepkilere aldırış etmeden başkentteki bazı caddelere "burkayla girilmez" yazılı tablolar astırılmıştır. Bu emri uygulama adına ise güvenlik güçleri cadde başlarında önlem almışlardır.

Kral bu uygulamaları yaparken Batı ülkelerinin yanında özellikle Türkiye'de Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı devrimleri örnek almaktaydı.⁵⁸ Hâlbuki Mustafa Kemal Paşa Cumhuriyet'in ilk yıllarında gerçekleşen devrimler içerisinde kadın kıyafetinin düzenlenmesinde herhangi bir kanun çıkartmamıştır. Paşa, kanun ile kadınların peçesini çıkarmak yerine bu işi kendi doğal akışına bırakarak çözmeyi tercih etmiştir. Hatta Afgan Kralı Amanullah Han'ın Türkiye'ye yaptığı ziyarette devrim hareketlerinden etkilenecek kadın giyimi konusunda Afganlı kadınların geleneksel giysisi "Çaduri"ye devlet zoruyla müdahale yapıldığını öğrenen Mustafa Kemal Paşa, Kabil elçisi Yusuf Hikmet Bayur vasıtasıyla Kralı uyardığı bilinmektedir. Afgan kralının bu uyarı karşısında merak etmeyin ordu arkamda şeklinde cevap vermesi manidardır. Hâlbuki Gazi, Amanullah Han'ın Türkiye ziyaretinde de, onu yapacağı reformlar için uyarılmış, "Bir toplumun kökleşmiş örf ve adet, hissiyat ve telakkiyatı mühimdir. Müteşebbis fertler üzerinde adeta amir ve hâkim bir tesir ederler" diyerek toplum koşullarına riayet etmesi konusunda dikkatini çekmişti. Afgan kralının bu uyarıları pek dikkate almadığı anlaşılmaktadır. Avrupa ve Türkiye ziyareti sonrası Amanullah Han Afganistan'ın şartlarını tam olarak tahlil etmeden giriştiği reform süreci kısa sürede tepki yaratmıştı. Afgan kralının başta kadınlar üzerinden yaptığı reform girişimleri Afganistan'da çeşitli isyanların çıkmasına sebep olmuştur. Ayaklanmalar artınca da, yayınladığı bildiriyle ıslahatları geri çekmiştir. Böylece Amanullah Han'ın ıslahat planları başarısızlıkla noktalanmıştır. Kral'ın başına gelecekleri önceden sezen Gazi'nin düşünceleri Hasan Rıza Soyak'ın anılarında şöyle ifade edilmişti, "Amanullah Han Türkiye ziyareti dönüşünde buradan aldığı ilhamla bazı reform girişimlerinde bulundu. Kadın kıyafeti hakkında kanun çıkartmıştı. Bunu Atatürk'e arz ettiğimde çok üzüldü, "Eyvah adam gitti demektir. Ben kendisine ısrarla bu mevzua girmemesini tavsiye etmişim. Çok yazık oldu." demiştir."⁵⁹ Toplumsal ve ekonomik alt yapının oluşmasını göz ardı eden Kral yaptığı ıslahatların zamansız olduğunu fark etmesi ve oluşan tepkiler yüzünden çoğu reform girişimi, öneri ve taslaktan öteye gidememiş hayata geçirilememiştir.

Gazi'nin tüm bu gelişmeler neticesinde Afganistan'ın nazik durumunu göz ardı eden Kralı yadırgadığı bir gerçektir.⁶⁰ Afgan Kralı Amanullah Han reformları hayata geçirme konusunda Mustafa Kemal Paşa gibi başarılı olamamıştır. Batı tarzı ıslahat düşüncelerini hayata geçirmeyi planlayan Kral, Afganistan'da ki Muhalefetin tepkileri neticesinde ülkede başlayan ayaklanmaları bastıramamıştır. Ülkesini terk etmek zorunda kalan Kral 1929'da İsviçre'ye yerleşir ve 1960 yılında orada vefat edinceye kadar bir daha ülkesine geri dönemez. Sonuç olarak Afganistan'ın o zamanki sosyal durumunu gözetmeden hızlı bir girişim yapan ve Türkiye'deki laik sisteme benzer bir düzen kurmaya çalışan Amanullah Han'ın ıslahat planları başarısızlıkla noktalanmıştır. Bunun en önemli sebebi Afganistan halkının bu tür reformlara hazır olma düzeyinin iyi hesaplayamaması ve her şeyden önemlisi Mustafa Kemal Paşa'nın kendisine tavsiye ettiği düzenli ve kendine bağlı orduyu kurmadan faaliyetlere girişmesidir. Kralın aceleci davranması hem reformları hayata geçirememesine hem de ağır bir bedel ödeyerek düşündüğü reformları hayata geçiremeden tahtını kaybetmesine sebep olmuştur.

⁵⁸ Zeki Sarıhan, Kurtuluş Savaşımızda Türk-Afgan İlişkileri, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2002, s. 261.

⁵⁹ Hasan Rıza Soyak, Atatürk'ten Hatıralar, C.I, İstanbul, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, 1973, s. 278.

⁶⁰ Oğuz Hamşioğlu, Afgan Modernleşmesi ve Türkiye (1880-1933), Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2006, s. 243-244.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/11 Fall 2013

Sonuç

Yeni Türk Devleti'nin Afgan misafirlerine uyguladığı protokol büyük bir samimiyet ortamında gerçekleşmişti. Basın günlerce ilk sayfa haberlerini Kralın ziyaretlerine ayırmaktaydı. Bu durum Türkiye'yi ilk ziyarete gelen Kral ve Afgan halkına verilen önemi göstermekteydi. Türkiye bu davranışlarıyla Müslüman Doğu toplumlarına çağdaş uygarlığa geçiş sürecinde rehberlik misyonu üstlenebileceği görüntüsü vermektedir. Mustafa Kemal Paşa bu ziyaret esnasında yaptığı konuşmalarda iki ülkenin bağımsızlık ve hürriyet alanlarında yaptığı mücadeleye vurgu yapmış, bunun korunması için askeri, siyasi, kültürel ve sosyal alanlarda çağa ayak uydurulması gerektiğini belirtmiştir. Bu söylemlerinin yanında Afganlı dostlarına reformları yürütürken Afganistan coğrafyasının jeopolitik ve sosyo-kültürel özelliklerine dikkat edilmesi gerektiği uyarısını altını çizerek belirtmiştir. Afgan Kralı'nın Türk basınında çok yankı bulan ve Türk halkı tarafından yakından takip edilen ziyareti iki ülke arasında ilişkileri geliştirmiş olsa da, modern toplum oluşturma düşüncesiyle kendi ülkesinde gerçekleştirmek istediği reformlar neticesinde Kral, kendi ülkesinde itibar görmemiş hatta tahtını kaybetmek durumunda kalmıştır.

KAYNAKÇA

- AKBAŞ, İsmail (2008), Afgan Kralı Amanullah Han'ın Türkiye Gezisi ve Türk Afgan İlişkileri, 9 Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- ALTAY, Fahrettin (1970), 10 Yıl Savaş ve Sonrası (1912-1922), İnsel Yayınları, İstanbul.
- Cumhuriyet
- Hakimiyet-i Milliye
- HAMŞİOĞLU, Oğuz (2006), Afgan Modernleşmesi ve Türkiye (1880-1933), Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara
- İkdam
- KÖÇER, Mehmet (2004), Bolşevik İhtilali Sonrasında Afganistan Üzerinde İngiliz-Rus Mücadelesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9,1.
- KÖÇER, Mehmet (2004), Türk – Afgan İlişkileri (Amanullah Dönemi 1919-1929), Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi.
- ÖKSÜZ, Hikmet (2001), “Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin İlk Resmi Konuğu: Afgan Kralı Amanullah'ın Türkiye Ziyareti (20 Mayıs- 2 Haziran 1928)”, Pax Ottomana Studiet in Memoriam Prof. Nejat Göyünç, Neşr. Kemal Çiçek, Ankara.
- SARAY, Mehmet (1984), Türk-Afgan Münasebetleri, İstanbul, 1984.
- SARAY, Mehmet (2006), Afganistan ve Türkler, Ankara.
- SARIHAN, Zeki (2002), Kurtuluş Savaşımızda Türk-Afgan İlişkileri, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- SOYAK, Hasan Rıza (1973), Atatürk'ten Hatıralar, C.I, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul.
- ŞİMŞİR, Bilal N.(1993), Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları, T.T.K. Basımevi, C.I, Ankara.
- ŞİMŞİR, Bilal N.(2002), Atatürk ve Afganistan, Asam, Ankara.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/11 Fall 2013

